

PROBLÉM TAKZVANÉ HARMONIZACE: NÁPRAVA „NEZAMÝŠLENÝCH DŮSLEDKŮ“ MODERNÍ SPOLEČNOSTI

Hana Havelková

Problematiku sladování nebo vyvažování pracovního a rodinného života, která je často vnímána jako mnohem širší a hlubší problém rovnováhy mezi prací a „životem“ vůbec (work-life-balance), většina lidí pravděpodobně vnímá jako „aktuální“, „dnešní“, a tedy historicky ukotvenou, historicky vzniklou a související s jinými historickými změnami. Domnívám se však, že toto *vědomí historicity* se většinou váže jen k poměrně krátkému časovému rámci, a sice k poměrně nedávné historii vstupování žen do pracovní sféry mimo domov a zejména do režimu tzv. budování kariéry v profesích náročných časově i z hlediska pracovního nasazení.

Tento novější vývoj je zároveň spojován s postupující *emancipací žen* jako hlavním faktorem narušování „tradiční“ dělby rolí a domněle „odvěkého“ řádu pohlaví. Není náhoda, že jsou pak problémy spojené s tímto vývojem chápány nejen jako problémy týkající se pouze nebo zejména žen, ale v očích mnoha lidí také jako problémy, za něž si ženy vlastně „mohou samy“, když se snaží všemožně „vyrovnat mužům“ nebo „být jako muži“ nebo „se cpát do tradičně mužské oblasti“. V této publikaci je tato otázka tematizována v souvislosti s oblastí vědy, ale podobný vzorec nacházíme také v jiných prestižních oblastech, např. v politice. Za typickou reprezentaci tohoto náhledu můžeme považovat např. výrok Václava Klause, že nemá význam „cpát ženy do politiky za každou cenu“⁴. Tento výrok je velmi vhodný pro ilustraci problému, na který se chci zaměřit v tomto příspěvku a který jsem již naznačila, totiž *příliš úzkého rámce*, v němž jsme schopni problematiku tzv. sladování vidět. Jedná se o výrok na první pohled rozumný a genderově nevinný, neboť jeho „preferované čtení“⁵ je položeno do druhé části výroku: „za každou cenu“. „Za každou cenu“ se přece nemá dělat nic, natož někoho někam „cpát“. Zastavme se však u samotného slova „cpát“, vysloveného v souvislosti s tak legitimním požadavkem, jako je genderově vyvážená politická reprezentace. Jaké „sdělení“ (viz pozn. 2) se nám zde v konečném důsledku předkládá?

4 Jde o článek V. Bucherta a kol.: „Žena v politice“. *Magazín Dnes*, 28. 9. 1995, s. 26–30.

5 „Preferované čtení“ je odborný termín používaný při analýze textů, kdy rozlišujeme mezi „poselstvím“ a „sdělením“ textu. Poselství je význam, který do textu vědomě vkládá podavatel výroku, a způsobem, jakým význam podává, se obvykle snaží posílit své poselství a nepřímě tak nabízí „preferované čtení“ svého výroku. „Sdělení“ je to, co autor výroku říká mimoděk, tím, jaké použije jazykové prostředky. V jeho sdělení de facto promlouvá kultura, kulturní stereotypy, jichž si sám nemusí být vědom (např. Burton, G., Jiráček, J. 2003. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister and Principal).

Bylo by možné toto slovo použít, kdyby byla politika považována se stejnou *samozřejmostí* za ženskou doménu, jako je tradičně považována za mužskou doménu? Umíme si představit analogický výrok, že nemá význam „cpát muže do politiky za každou cenu“? Nezdál by se většině příjemců absurdní? A není to tak, že i v souvislosti s obtížemi spojování vědeckého bádání a péče o rodinu je v kulturním povědomí stále zasutý *obraz vědy jako mužské domény* a žen jako vetřelkyň, kterým sice nebráníme, ale ani příliš neulehčujeme jejich pokusy se do této domény „cpát“?

Tímto exkurzem jsem chtěla upozornit na to, že v základu našeho uvažování o problematice harmonizace (sladování) je nepochybně řada zamlčených, neuvědomovaných představ a předpokladů, které *samy vznikly historicky*. O tom kdy, proč a jakým způsobem vznikly, není podle mého názoru zatím dost obecně přístupných informací, zejména těch, které se opírají o historické bádání z *genderové perspektivy*. Několik takových historických rámců představím v tomto textu. Nejde mi však o historii pro historii. Na výše uvedeném příkladu jsem se snažila ukázat, že historické rámování je velmi aktuální záležitostí v tom smyslu, že významně ovlivňuje optiku vnímání a hodnocení jak problémů, tak aktérů.

Historické rámce zde nepředstavuji jako historička, ale z hlediska svého oboru, *sociologie*. I proto se zaměřuji na období, v němž vznikla sociologie jako samostatná institucionalizovaná věda, jež také představuje její hlavní předmět, tedy na *moderní společnost* – a modernitu obecně –, a na její současné pokračování označované buď jako „postmoderní doba“ (Bauman), nebo „pozdní modernita“ (Giddens). Sociologická perspektiva však není jediný důvod, proč je v souvislosti s „problematikou sladování“ užitečné soustředit se na moderní éru. Zásadním důvodem je, že v tomto období došlo k *institucionalizaci a nové organizaci vědeckého bádání* na jedné straně, a k *nové organizaci* (a institucionalizaci) *genderových vztahů* a s tím i tzv. *genderových domén* na straně druhé.

6 Aby nedošlo k nedorozumění: hovořím zde o velmi ostrém rozdělení společenských rolí, které bylo šité na míru především měšťanské vrstvě, v níž byl muž v pozici živitele rodiny a ženě příslušela starost o poměrně uzavřený domácí prostor, o výchovu dětí a podobně. Takto vyhraněný model nenacházíme ani v aristokratické, ani v selské vrstvě tradiční společnosti, ani ve vrstvě dělnické v moderní době. Principy této dělby rolí podle pohlaví však byly vtěleny do moderních občanských zákoníků počátku 19. století a staly se závaznými pro všechny sociální vrstvy a byly jim přizpůsobeny i veřejné instituce. Proto se ženy neměly vzdělávat za účelem pozdějšího profesního – natož vědeckého – uplatnění. I když i v předmoderní době byla věda samozřejmě především mužská záležitost, chci upozornit na to, že modernizace postavení žen v první fázi nejen nezlepšila, ale nastavěla ženám své vlastní, poměrně pevné bariéry nového typu.

Ústřední teze, kterou budu dokládat, zní: vymezení vědy jako mužské domény a vymezení péče o děti (a další závislé členy rodiny) jako primární povinnosti matky se v podobě, které říkáme „tradiční“, ve skutečnosti zformovalo teprve ve spojení s procesy *modernizace* především v průběhu 19. století a jeho „dolaďování“ zasahovalo ještě hluboko do 20. století.⁶ V sociologické terminologii bychom proto přísně vzato vůbec neměli pro tyto vzorce používat označení „tradiční“, protože pojem „tradiční“ má sociologie vyhrazen pouze pro předmoderní, předindustriální, feudální organizaci společnosti.

V následujícím textu načrtnu *genezi* dnešního „problému sladování“ práce a rodiny či kariéry a života v souvislosti s dvěma souběžnými a navzájem propojenými makrostrukturálními změnami, jež nastaly v procesu transformace tradiční společnosti ve společnost moderní a které se, jak jsem uvedla, ustalovaly *organizačně, legislativně* a v neposlední řadě také *kulturně* a *ideologicky* zejména v průběhu 19. století.

MODERNÍ VĚDA S GENDEROVÝM VĚNEM

Moderní organizace společnosti se vyznačovala úsilím o co nejvyšší míru racionalizace. Ve vědeckém bádání v této souvislosti docházelo ke specializaci a institucionalizaci jednotlivých oborů a také k jejich formalizaci, byrokratizaci a odosobnění, což jsou další znaky moderních forem sociálního styku⁷. Vytvářely se nové kánony vědeckosti a kvalifikovanosti. Souběžně se kanonizovala historie oborů. Všechny tyto procesy se však zároveň odehrávaly v *širším historickém kontextu*, v němž se od sebe *odděloval* svět stále více se uzavírajícího domova, intimní sféry, a svět práce ve veřejné sféře, mimo domov, a v němž byly tyto dva světy „přiděleny“ jednomu a druhému pohlaví: veřejný prostor mužům, soukromý (domácí) ženám.

Zároveň byla učiněna řada opatření, počínaje legislativními, k zabránění vzájemné prostupnosti těchto sfér. K tomu patřilo, že se ženy principiálně neměly připravovat nejen pro vědeckou dráhu, ale pro jakékoli využívání svých vědomostí v *institucionalizované profesi*.⁸ Bylo to zajištěno již na úrovni předstupně k takovému působení:

7 Viz např. Giddens, A. 1998. *Důsledky modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství.

8 To se týkalo dokonce i uměleckých oblastí. Ursula Simek velmi výstižně ukazuje, jak se s novou měšťanskou normou pro roli a postavení ženy neslučovalo profesionální uplatnění a že nejméně svobody a možnosti rozvíjet své nadání měly v 19. století právě měšťanské ženy a dcery. Dokládá, že jejich vzdělávání bylo podřízeno účelu společenské reprezentace a toto omezení se již promítalo do speciálních učebnic pro dívky, jež obsahovaly jednodušší hudební formy a naopak neobsahovaly teorie harmonie apod. Podle Simkové o vysoce kvalifikované odborné vzdělání dcer usilovaly umělecké rodiny nebo rodiny sociálně slabší, aby existenčně zajistily děti a také sebe ve stáří. (Viz Simek, U. 1995. „Rodina jako hudební akademie“. In: H. Havelková, (ed.) *Gibt es ein mitteleuropäisches Ehe- und Familienmodell? / Existuje středoevropský model manželství a rodiny?* Praha: Divadelní ústav, s. 73–82.)

ve *vzdělávacím systému*. Proč usilovaly ženy z měšťanských vrstev v celém západním světě (včetně střední a východní Evropy) ve druhé polovině 19. století o přístup nejprve ke střednímu a poté vysokoškolskému vzdělání? Vždyť některým z nich se dostalo poměrně kvalitního domácího vzdělání. Důvodem bylo to, že nově zavedený, moderní a nikoli tradiční systém dovozoval – ba nutil – provozovat kvalifikované profese i vědu pouze v *institucionálním rámci*, který vyžadoval formální (formalizované) předpoklady a přijetí do uznané instituce. Bez úředního diplomu se věda de facto již nemohla provozovat a ženám bylo systémově bráněno diplom získat, takže došlo ke specificky modernímu genderovému *zacyklení*. V předmoderní době ve vědě také dominovali muži, ale sama povaha bádání byla odlišná a celý systém uznávání intelektuálních výkonů byl méně formalizovaný, a tím i neprostupnost systému pro ženy byla méně absolutní a méně zjevná. Nadto dnes zjišťujeme, že i historie myslitelů předmoderní doby je zkreslená, neboť byla většinou psána v moderní historiografii muži, kteří z řady důvodů, které jsou dobře popsány v genderové literatuře, významné ženy buď „neviděli“ nebo zneviditelňovali⁹. K dalšímu *zacyklení* došlo v *symbolické rovině*: tím, že ženy ve vědě nebyly, že jejich oficiální vzdělání bylo omezené a soukromé vzdělání bylo často nekvalitní nebo předem omezeně koncipované, ženy se postupem času stále více *jevily* jako od přírody intelektuálně omezené. Řada prací dokládá, že přesvědčení o intelektuální nedostatečnosti žen v moderní době postupně sílilo.¹⁰ Také moderní filozofická literatura významně přispěla k ideologii „rozštěpeného lidství“, ke konceptu žen a mužů jako antropologicky odlišně vybavených bytostí: ženy se staly představitelkami citu a popřípadě „intuice“, ale nikoli rozumu: ten byl vyhrazen mužům¹¹.

9 Kdo dnes slyšel třeba o Hypathii, která jako matematicka a astronomka vedla alexandrijskou školu? Ke znovuoobjevování významných vědkyň v historii přispívá tzv. feministická archeologie, která není bez významu ani pro současné téma žen ve vědě. Pomáhá totiž demontovat mylné východisko, že ženy v historii nic nedokázaly, a tím symbolicky rozrušovat předsudek, že toho antropologicky nejsou schopny.

10 Například Ute Gerhard dokládá na německé pedagogické literatuře, že zatímco v 18. století a v osvícenských spisech obecně se o intelektuálních schopnostech žen nepochybovalo, ale mělo se za užitečné je u dívek omezovat za tím účelem, aby se věnovaly výhradně rodině, v 19. století se již intelektuální méněcnost žen považovala za přirozeně danou. (Viz Gerhard, U. 1978. *Verhältnisse und Verhinderungen. Frauenarbeit, Familie und Recht der Frauen im 19. Jahrhundert. Mit Dokumenten*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.)

11 Viz Nagl-Docekal, H. 1995. „Filozofie rodiny u Rousseaua, Kanta a Hegela – klíč k pochopení dnešních životních forem“. In: H. Havelková (ed.) *Gibt es ein mitteleuropäisches Ehe- und Familienmodell? / Existuje středoevropský model manželství a rodiny?* Praha: Divadelní ústav, s. 9–17.

Jinými slovy, dnešní výzkumy z genderové perspektivy, z nichž jsem zde mohla představit jen malý zlomek, ukazují, že *moderní věda* se ustavovala jako z *definice* ryze mužská doména, dostala tento charakter do vínku právě jako *moderní instituce* operující v moderním společenském kontextu.

PEČUJÍCÍ MATKA – MODERNÍ „VYNÁLEZ“

Tento titulek je záměrně vyhrocený a nepochybuji o tom, že se setká se silně odmítavým postojem čtenářů a čtenářek. Netvrdím, že v minulosti rodili a kojili muži, ani že pečovali o malé děti, ale historicky lze velmi dobře doložit dvě věci. Za prvé: v předmoderní době, kdy samo dítě jako takové a péče o ně nestály v takové míře v centru pozornosti jako dnes, nebylo zdaleka normou, že se má o dítě starat především jeho vlastní matka. A za druhé, což souvisí s první tezí, ženy v produktivním věku (a tedy zároveň ženy rodící) plnily především výrobní funkci, která omezovala rozsah péče o vlastní děti. O děti se velmi často staraly jiné osoby než matky, a jak víme, v „lepších rodinách“ vlastní matky své děti mnohdy ani nekojily, což místy přetrvávalo dokonce až hluboko do měšťanské éry. V chudých rodinách se o děti staraly starší děti nebo lidé neschopní fyzicky těžké práce, v bohatších rodinách vykonával tuto činnost příslušný personál. Bylo to dáno ekonomickým systémem. Rodina byla především výrobní jednotka. V rodině nevolníka byla práce muže i ženy stejně důležitá, oba museli v zájmu přežití participovat na výrobě a být do značné míry schopni jeden druhého zastoupit, takže práce schopné ženy v první řadě těžce pracovaly. Dále, oba rodiče pracovali v okolí domu, takže z hlediska rozdělení výchovné role nebyl tak ostrý rozdíl mezi otcem a matkou jako později, v typicky měšťanské rodině. Ekonomická zastupitelnost, a tedy produkční role ženy, byla stejně nutná i v řemeslnické vrstvě. I v aristokratickém stavu musely ženy ve středověku rozumět hospodářství celého panství a zastoupit pána v jeho nepřítomnosti.

V souvislosti s *industrializací* se výroba a obchod vzdalují domácnosti, oddělují od ní, a to vyžaduje také *nové uspořádání rodiny*.¹² Vzniká tzv. dělba rolí podle pohlaví, kterou známe dodnes a která je chybně označována jako „tradiční“: žena v domácnosti, pečující primárně nebo výhradně o děti a zajišťující reprodukční funkci, základní životní potřeby, a spolu s tím i symbolicky kladená do větší blízkosti k „životu“; muž pracující mimo domov, v 20. století už označovaný jako prakticky „nepřítomný otec“, zcela delegující svou výchovnou roli na manželku.

12 Transformaci genderového uspořádání na přechodu od tradiční společnosti k moderní, a zejména vznik tzv. měšťanského projektu, s přihlédnutím k jiným sociálním vrstvám, na bohatém historiografickém materiálu dokládají např. tyto práce: Frevert, U. 1986. *Frauen-Geschichte zwischen bürgerlicher Verbesserung und neuer Weiblichkeit*. Frankfurt am Main: Suhrkamp; Gray, M. 2000. *Productive Men, Reproductive Women. The Agrarian Household and the Emergence of Separate Spheres during the German Enlightenment*. New York, Oxford: Berghahn Books.

Teprve zde nacházíme model pečující matky, který byl nicméně i po jeho legislativním upevnění v moderních občanských zákonících ještě dlouho do té míry nesamozřejmý, že musel být ženám doslova „vtloukán do hlavy“, a způsob, jak mají mateřskou roli *provádět*, je intenzivně učily řady příruček.¹³

Je však nutné neztrácet ze zřetel situaci žen v *sociálně slabých vrstvách*, které se navzdory ideálnímu dobovému modelu musely živit samy a často živily i své rodiny, ať již byly samoživitelkami nebo ne. V souvislosti s naším tématem je velmi důležité si uvědomit, že v měšťanském modelu založeném na uvedené dělbě rolí nebylo s touto skupinou obyvatel vůbec počítáno: *nebylo žádoucí, aby její členové zakládali vlastní rodiny*. Často si to z ekonomických důvodů nemohli ani dovolit, ale k dokreslení situace je nutné upozornit i na málo známou skutečnost, že v habsburské monarchii bylo velké části populace v 19. století dokonce administrativně bráněno uzavírat manželství¹⁴. Pokud chudé ženy měly děti – a služky, kojné, prostitutky a dělnice přiváděly na svět hodně nemanželských dětí –, začaly mít vážný problém s „harmonizací“ práce a rodiny zejména ve městech, protože již nebyly součástí vesnického společenství, kde se péče o děti nějak „mimořádně zvládala“, jak jsem popsala výše. Řešily to odkládáním dětí, velmi často i jejich zabitím, a jen trochu větší děti pracovaly spolu s nimi například v továrnách. Určité zmírnění této bezvýchoďné situace u výdělečně činných nemajetných žen přineslo až zavedení osmihodinové pracovní doby, celkově však můžeme říci, že v systému, kde je výroba vynesena mimo domácnost a nukleární rodina izolována od širší rodiny nebo společenství, se již široce vyskytuje problém, kterému dnes říkáme „sladování“.

Proč to všechno uvádím? Chci upozornit na historický genderový rámec, který nastolila teprve moderní doba. Vidíme zde dvě *nabídnuté alternativy*: v jedné se nepočítalo s profesním uplatněním žen, ve druhé se u velké skupiny žen nepočítalo s tím, že budou matkami.¹⁵

13 To neobyčejně zevrubně dokumentuje kniha francouzské historičky Elizabeth Badinter: *Materská láska (???)*. Dokládá i postupný ústup otcovské role..

14 Blíže viz Saurer, E. 1995. „Reglementovaná láska. Církevní a státní zákazy sňatku v předběžnové habsburské monarchii“. In: H. Havelková (ed.). *Gibt es ein mitteleuropäisches Ehe- und Familienmodell? / Existuje středoevropský model manželství a rodiny?* Praha: Divadelní ústav, s. 31–45.

15 Zde je na místě upozornit, že tento předpoklad byl dokonce v českých zemích uzákoněn u učitelek, které historicky představovaly první skupinu žen živičících se duševní prací v institucích moderního systému, v podobě tzv. celibátů. Po provdání musely opustit své místo.

Matkami však často byly a musíme se tedy ptát, proč je, jak upozorňuji na začátku, tento problém tematizován až v souvislosti s vyššími kariéerními nebo jen odbornými ambicemi žen a spojován s konstrukcí „emancipace, která nemyslí na děti“¹⁶. Dále se musíme ptát, jak je možné, že se jeho systémové řešení nehledá již alespoň sto let?

DEMONTÁŽ MĚŠŤANSKÉHO MODELU A ODDÁLENÉ ŘEŠENÍ KONFLIKTU PRÁCE A RODINY

V souvislosti s postupným uvolňováním přístupu žen ke vzdělání se od konce 19. století narušuje první jmenovaná alternativa. Jak nyní řešily ženy „otázku harmonizace“? Část z nich dala programově přednost své profesi před založením rodiny. Být neprovdanou ženou bylo např. u nás za první republiky obvyklejší než dnes. Totéž platilo ostatně i o mužích – fenomén tzv. singles tedy jednak není nový, jednak je až dnes zakládání rodiny natolik všeobecnou normou, že je tento jev problematizován. Druhý případ představovaly ženy z majetných vrstev, které měly pro svou profesní realizaci podmínky – často početný *personál*, který přebíral starost o děti. Tuto skutečnost musíme ovšem opět ukotvit strukturálně, ve velkých rozdílech, které panovaly v ohodnocení kvalifikované a nekvalifikované práce. Podíváme-li se například na různá svědectví z období československé první republiky, vidíme, že vzdělané ženy, které představovaly elitu, si mohly obvykle dovolit služby péče o děti a domácnost. Například z životopisu Mileny Jesenské se dozvídáme, že i ona, ač podle vlastního mínění na tom byla finančně velmi špatně, zaměstnávala celodenně jednu paní pečující o domácnost a druhou pečující o dítě. V nižším měšťanstvu se zatím stále více prosazoval model měšťanské rodiny s ženou v domácnosti a pečující matkou v ideálu i v realitě. Realizace tohoto modelu obvykle spočívala v konceptu „šetrnosti“ a umu hospodyně, která i s malými prostředky udržovala chod domácnosti a snažila se dostat ideálům útulného hnízda a domácího štěstí.¹⁷ Stále však existovala velká skupina žen, o jejichž problému se sladováním práce a rodiny se společnost příliš nezajímala.

V českém kontextu, máme-li historii tohoto problému představit u nás ve všech hlavních etapách, nesmíme samozřejmě pominout *éru komunismu*. Zde nastává ze sociologického hlediska opět významný posun. Za prvé je nutno říci, že s podporou zaměstnanosti žen a vytvářením infrastruktury, která tuto zaměstnanost umožňovala, vlastně zanikly ony dvě alternativy, které jsem uvedla v souvislosti s industriální érou a měšťanským modelem.

16 Takto to na počátku 90. let formuloval český filozof Ladislav Hejdlák v rozhovoru pro jeden časopis. Příslušný bibliografický odkaz již bohužel nejsem s to uvést a citát zde pro mne spíše zastupuje určitou, poměrně častou, obavu.

17 Jde o hodnoty, které se diskursivně objevují s nastupujícím měšťanstvem (viz Gerhard, U. 1978. *Verhältnisse und Verhinderungen. Frauenarbeit, Familie und Recht der Frauen im 19. Jahrhundert. Mit Dokumenten*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.).

Zároveň ale předválečná ženská profesní elita přestala být elitou, která měla možnost řešit problém péče domácím personálem. To jednak z ekonomických a jednak z ideologických důvodů platilo i pro nové ženské elity vyrůstající v komunistickém období. Celý systém, jenž jak známo nebyl tolik založen na výkonu, do jisté míry tlumil ostrost konfliktu práce a rodiny a otázky sladování, pro ženy v náročnějších profesích však přesto obvykle vedl k volbě jakési „polovičaté“ kariéry, tj. zřeknutí se vyššího postupu. Všimněme si, že sociálně přijatelnou či bezproblémovou volbou již nebyla ani rezignace na rodinu, ani na profesní uplatnění. Vedle těchto vzorců, které si z této doby s sebou neseme, však máme co činit ještě s jedním „dědictvím komunismu“: tím je stále značná nivelizace platů ve společnosti (což platí právě pro vědu a vysoké školství ve veřejném sektoru) a celkově *slabá ekonomická úroveň společnosti*. Otázka sladování tak v našem historickém kontextu činí problém žen a mladých rodin obecně zvláště obtížným.

SHRNUTÍ

Cílem mé argumentace bylo ukázat, že to, co dnes pod pojmem „sladování“ řešíme, je důsledek historického vývoje posledních přibližně dvou set let, přičemž jednotlivé peripetie tohoto vývoje přinesly nějaký specifický prvek, který spoluvytváří naše dnešní očekávání. Tyto poznatky snad umožní nahlédnout, že v prvním období modernizačních procesů byl celý společenský systém – především oddělení sféry práce a sféry rodiny a institucionální i symbolická podpora profesního uplatnění mužů – nastaven tak, že vedl k problémovému, z dnešního hlediska nebezpečnému odtržení mužů od odpovědnosti za péči a k odtržení žen od světa tvorby a veřejné odpovědnosti.¹⁸ To, že dnes pracně řešíme otázku „sladování“, je podle mého názoru důsledkem nedomyšleně dichotomního a ostrého oddělení těchto „domén“. Chtěla jsem ovšem ukázat i to, že samo pojetí určité oblasti lidské činnosti jako „domény“ jednoho pohlaví bylo v rámci moderní společnosti aktivně utvářeno i udržováno.

CESTY LABYRINTEM

O VĚDECKÉ PROFESI, SOUKROMÉM ŽIVOTĚ A JEJICH PROPOJOVÁNÍ

Kateřina Šaldová (ed.)

SOU

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Praha 2007

Publikace vznikla v rámci projektu Národní kontaktní centrum – ženy a věda (NKC-ŽV, <http://www.zenyaveda.cz>), financovaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci projektu programu EUPRO (1P OK 459) a byla vydána za podpory Výzkumného záměru Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., „Sociologická analýza dlouhodobých sociálních procesů v české společnosti v kontextu evropských integračních politik, rozvoje znalostní společnosti, lidského, sociálního a kulturního kapitálu“, č. AV0Z70280505.

NKC-ŽV je součástí Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.

Odborné recenzentky:

Mgr. Hana Hašková

doc. RNDr. Soňa Štrbářová, CSc.

© Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Praha 2007

ISBN 978-80-7330-115-6

OBSAH

ÚVOD: CESTY LABYRINTEM A JAK SE NA NICH NEZTRATIT Kateřina Šaldová	6
PROBLÉM TAKZVANÉ HARMONIZACE: NÁPRAVA „NEZAMÝŠLENÝCH DŮSLEDKŮ“ MODERNÍ SPOLEČNOSTI Hana Havelková	10
INSTITUTE, VĚDNÍ POLITIKY A GENDER ANEK JAK SE Z JASNĚ NARÝSOVANÉ CESTY STÁVÁ LABYRINT Marcela Linková	18
NA VĚDECKÉ DRÁZE: PŘÍŠTÍ ZASTÁVKA „RODIČOVSTVÍ“ Alice Červinková	26
TADY JE NA DOHODĚ VLASTNĚ ÚPLNĚ VŠECHNO PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE NA CESTÁCH LABYRINTEM SLAĎOVÁNÍ SOUKROMÉHO A PROFESNÍHO ŽIVOTA Kateřina Šaldová, Hana Tenglerová	36
ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI MUŽŮ A ŽEN V ČESKÉ VĚDĚ A VÝZKUMU Hana Tenglerová	42
LITERATURA	50
O AUTORKÁCH	52
O PROJEKTU NKC-ŽV	54